

3. Людська безпека стала фундаментальним принципом зовнішньої політики Японії – Посол Тоїчі САКАТА. *Київський безпековий форум*. URL: <http://ksf.openukraine.org/ua/news/799-Ljudska-bezpeka-stala-fundamentalnym-pryncypom-zovnishnoi-polityky-Japonii%E2%80%93Posol-Toichi-SAKATA>

4. Людський вимір безпеки в Україні. *Харківський інститут соціальних досліджень*. URL: <http://khisr.kharkov.ua/index.php?id=1506603853>.

5. United Nations Development Programme. Human Development Report 1994 – New Dimensions of Human Security. New York: Oxford University Press, 1994. URL: <http://www.undp.org/hdro/1994/94.htm>.

6. Фатхутдинов В. Щодо системного синтезу безпекових концепцій. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 12. С. 108–110.

Чальцева О. М.
(м. Вінниця)

ДИСИДЕНСТВО ЯК ПОЛІТИЧНИЙ ПРОТЕСТ

В сучасній політичній системі України, яка знаходиться в стані трансформації, сформувалася соціально і тематично різноманітна протестна практика участі громадянського суспільства у публічному просторі, яка стала одним з основних і регулярних способів його впливу на владу.

Протестні рухи в політичній історії України мають свою довготривалу традицію і національну специфіку. Кожен з етапів протестної боротьби народу містить свої особливості, політичні наслідки, ідеологічне наповнення, форми діяльності, опозиційних лідерів. Одним з таких етапів радянського періоду постає український дисидентський рух другої половини 1950–1980-х рр.

Тема дисидентства з політичних міркувань є вельми актуальною і перебуває у центрі уваги сучасних дослідників, які відносяться до історичних, політичних, філософських наук: Л. Богораза, О. Даніеля [1], Ю. Зайцева [2], Г. Касьянова [3], А. Русначенко [4], Ю. Курносова [5] та ін. Незважаючи на вже існуючі інтерпретації цього політичного феномену в науковій літературі, слід зазначити, що цілий ряд питань методологічного характеру в історії дисидентського руху як форми політичного протесту в Україні і по сьогодні залишаються нез'ясованими і не розкритими та потребують свого сучасного осмислення і вивчення.

Політична наука зробила свій внесок у розуміння проблеми дисидентства як протестної форми боротьби активної частини суспільства проти існуючого ладу. Дисидентство слід розуміти сукупність філософських,

економічних, політичних, релігійних та культурних течій, які повністю або частково протистояли офіційним доктринам в усіх сферах матеріального та духовного життя соціуму. В процесі свого подальшого розвитку, виходячи з конкретних умов, воно активно впливало на суспільну свідомість, поширювалось на різні соціальні верстви, слугувало основою для формування протестних рухів.

Слід зауважити, що політичні протести як публічна форма спротиву є реакцією на помилки державної політики та результиуючою політичних проблем у суспільстві. Протест – це також різновид суспільної діяльності громадян, які не згодні із владою та готові заявляти про це публічно. Таким чином, дисидентство – це протест проти існуючого політичного режиму, активні представники якого ставили за мету добитися реального дотримання громадянських та національних прав, а подекуди змінити політичний устрій у країні.

Поширення дисидентства в 1950–1980-х рр., розповсюдження опозиційних настроїв серед різних верств населення України стало своєрідною реакцією на згорання процесу десталінізації радянського суспільства та зміцненням авторитарних механізмів управління політичною системою. Характерними рисами дисидентства того часу стали наступні характеристики. По-перше, цей протестний рух був започаткований інтелектуальною елітою (дисидентами), яка формувала його ідеологічне наповнення. Їх погляди, переконання і дії розходились з догматами панівної ідеології, реальною практикою правлячого радянського режиму. Серед представників дисидентського українського руху слід назвати В. Стуса, О. Тихого, Л. Лук'яненка, В. Чорновола, В. Макух, С. Хмару та ін.

По-друге, вітчизняне дисидентство було структурно диференційованим і багатоцільовим. Це підтверджує наприклад той факт, що дисидентські організації в Україні поділялись на націоналістичні, правозахисні та релігійні, діяльність яких не носила масового та об'єднувального характеру.

По-третє, український протестний рух був орієнтований на довготривалу боротьбу та не близьку перспективу досягнення мети, що зумовило поєднання різних течій в ідеологічній платформі та багаточисельність протистоянь системі: від стихійних рухів до організованої боротьби.

По-четверте, дисидентство в Україні відрізнялось різними видами протестної діяльності (демонстрації, петиції, самвидавна література, функціонування дисидентських організацій) та характером методів боротьби (переважно нелегітимних, підпільних).

Виходячи з вищезначеного можна зробити висновок, що вітчизняний дисидентський рух того часу як реакція на дії влади в умовах авторитарного режиму був спрямований на боротьбу з системою і незалежність України як держави. Відсутність зворотного зв'язку між елітою і суспільством є однією з головних причин протестних настроїв в будь якій системі. Об'єктивно чим більше остання авторитаризована, тим більше обмежуються права громадян.

В умовах переходу від авторитаризму до демократії держави, які реалізують публічні практики діалогу в політичному житті, мають високі шанси на успішну демократизацію. А от наявний в сучасній Україні високий протестний потенціал є результатом відсутності реального публічного діалогу між владою та громадянським суспільством. Наша країна повинна налагодити відповідні демократичні форми спілкування громадян та владних структур всередині держави, організувати зворотній зв'язок між усіма суб'єктами політичного процесу. Цьому сприятиме вивчення опозиційного руху, оскільки аналіз набутого досвіду боротьби громадян за свої права дасть можливість прогнозування та моделювання історичного майбутнього України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богораз Л., Даниэль А. В поисках несуществующей науки / Диссидентство как историческая проблема. *Проблемы Восточной Европы*. 1993. № 37–38. С. 144–145.
2. Зайцев Ю.Д. Дисиденти і опозиційний рух 60–80-х рр. *Сторінки історії України: ХХ століття: посібник для вчителя / за ред. С. В. Кульчицького*. К.: Освіта, 1992. 333 с. С. 195–235.
3. Касьянов Г. Незгодні: Українська інтелігенція в русі опору 1960–80-х рр. К.: Либідь, 1995. 224 с.
4. Русначенко А. М. Національно-визвольний рух в Україні: Середина 1950-х – початок 1990-х рр. К.: В-во ім. О. Теліги, 1998. 720 с.
5. Курносів Ю.О. Інакомислення в Україні (60-ті перша половина 80-х рр. ХХ ст.) – перша половина 80-х рр. ХХ ст.). К.: Ін-т історії України, 1994. 221 с.